משתבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, אם היתה שניה נכנסת לשלישית, שניה: מעשר ראשון ומעשר שני, שלישית: מעשר ראשון ומעשר עני: מנה"מ? אמר ריב"ל כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד, הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני, ומעשר שני יבטל, או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל? ת"ל ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק (תניא אידך) כי תכלה לעשר וגו' שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני, ומעשר שני יבטל יכול אף מעשר ראשון נמי יבטל? ת"ל ובא הלוי כל זמן שבא תן לו דברי ר' יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק: ולנדרים וכו':

ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חודש מיום ליום, ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה אפי' למאן דאמר יום אחד בשנה אינו חשוב שנה, לצעוריה נפשיה קביל עליה והא אצטער ליה; ואימא ניסן? בנדרים הלך אחר לשון בני אדם/ תנן התם התלתן משתצמח, התבואה והזיתים משיביאו שליש מאי משתצמח משתצמח לזרעים, (א) התבואה והזיתים משיביאו שליש מנה"מ? אמר רב אסי א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דרבי יוסי הגלילי אמר קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות שנת השמטה מאי עבידתיה בחג הסוכות שמינית היא! אלא לומר לך כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית אמר ליה ר' זירא לרב אסי

ודלמא

דברים כו · במדבר יח · דברים יד · דברים לא

תורה אור

שניה · מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה מעשר ראשון ללוי ומעשר שני בירושלים ומה שנלקט בשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני: **מנא הני מילי** · דבשלישית אינו נוהג בה מעשר שני: **שנה שאין נוהג בה אלא אחד** · מן המעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה: **הא כיצד מעשר ראשון** · יתן כדרך שנתן עד הנה: **ומעשר עני** · יוסיף במקום מעשר שני כדכתיב (דברים טו) לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני: **או אף מעשר ראשון יבטל** · ושנת המעשר חד קאמר ההיא דמפרש ואזיל "ללוי לגר ליתום ולאלמנה" והוא מעשר עני שאף לוי בכלל עני שאין לו חלק בארץ: **ובא הלוי** · למעשר ראשון כל זמן שבא וכו' והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו': **ה"ג ת"ר המודר הנאה וכו'** · ולא גרסינן מנלן: **לשון בני אדם** · שאין אדם נודר אלא על לשון שהוא רגיל לדבר ודרך בני אדם לקרות תשרי ר"ה: **התלתן** · מין תבלין (ב) פינגר"א: **משתצמח** · אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו: **משתצמח לזרעים** · שהזרע צומח בתוכו: **התבואה** · דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב: **והזיתים** · יצהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם אם שניה אם שלישית: **מנא הני מילי** · אתבואה ואזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מבעיא בהו מנלן ולקמן (דף יד.) מפרש בהו טעמייהו ירק משום דגייזו ליה כל שעתא והדר צמח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אזיל ביה בתר לקיטה אילן גדל על מי שנה שחנט בה שע"י שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין שרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל: **מאי עבידתיה** · לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מר"ה וכבר נכנסת שמינית: **אלא לומר לך כו'** · והכי קאמר קרא יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשביעית ואיזו זו תבואה שהביאה שליש ולקמן פריך ממאי דבדעייל שליש קאמר:

ודלמא

משתבא השמש · בירושלמי מוקי לה בנכרי: **משתצמח** לזרעים · פירש בקונטרס שהזרע צומח בתוכו ואינו משמע כן בירושלמי דמעשרות פ"ק דאמרי' מתני' כדי שתזרע ותצמח כיצד הוא בודק ר' שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים אם שקע רובה חייבת ואם לאו פטורה ר' יונה בעא מעתה מה שקשע יהא חייב ומה שלא שקע יהא פטור אלא ברוב כל פרידה ופרידה את אמרת משמע משתצמח לזרעים היינו שנגמר בישולם כל כך שאם תולשין אותן וזורעין אותן במקום אחר מצמיח: **התבואה** · פי' בקונטרס דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב כתבואת גורן וכתבואת יקב ואי אפשר לומר כן חדא דאם כן לא ליתני זיתים וליהוו בכלל תבואה כמו ענבים דתרווייהו בכלל תבואת יקב נינהו ועוד דשיעור אחר תנא גבי ענבים בפ"ק דמעשרות (משנה ב) דתנן (הענבים) והבאושים משיבאישו ובאושים מין ענבים הוא מלשון ויעש באושים (ישעיה ה) (ג) ואית דגרסי הבאושים ובירושלמי גרסינן הענבים והבאושים משיבאישו ר' זירא בשם ר' יסא משיקרא באושא וצריך טעם למה לא אזלינן בענבים בתר שליש כמו בתבואה וזיתים מהאי קרא גופיה דמייתי הכא ומנלן כל הנך שיעורין המפורשין בכל אחד ואחד גבי פירות בפ"ק דמעשרות (שם) בתאנים וענבים ורמונים וטובא דחשיב התם ואי לאו ענבים אכולהו אחריכא לא הוה חיישינן דלאו דאורייתא אלא ענבים דאורייתא נינהו דכתיב תירוש ויצהר ונראה לי דכל אותן שיעורין הוא הבאת שליש שלהם והא דלא קתני משיביאו שליש כדקתני גבי תבואה וזיתים משום דבכולהו אפשר ליתן בהם סימן חוץ מתבואה וזיתים וכן משמע בירושלמי דגבי התלתן משתצמח דריש לה רבי זעירא מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך ט' דבר שהוא נזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח רבי חנינא בשם רבי אמר זיתים וענבים שלא הביאו שליש משקין היוצא מהן אינן מכשירין וא"ת והיכי ילפינן הכא חיוב מעשר משביעית והלא כל אילנות הולכין לשביעית בתר חנטה וענבים נמי בכלל כדאמרינן לקמן אמרי רבנן אילן בתר חנטה ירק בתר לקיטה תבואה וזיתים בתר שליש ואפ"ה לענין להתחייב במעשר שיעור אחר המפורש בפ"ק דמעשרות (משנה ג) ויש לומר דבכולהו ניחא דחזו כשיעור המפורש בהם אבל תבואה וזיתים קודם הבאת שליש נמי חזו כדאמרינן פרק המוציא יין (שבת דף פ:) אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש שמשיר השער ומעדן הבשר ואמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מב:) עמילן של טבחים פת תבואה שלא הביאה שליש ומהאי טעמא ניחא דקשיא ליה טפי אהנך מנלן דאזלינן בתר שליש כיון דמקודם לכן חזו ומייתי ראיה משביעית דאפילו לשביעית לא מעשרינן עד הבאת שליש כ"ש להתחייב במעשר דהא שאר אילנות דאזלינן לשביעית בתר חנטה אפ"ה לא מחייבי במעשר עד דמטו לשיעור המפורש בהם: **מנהג** שביעית בשמינית · תימה דלעיל (דף ט.) נפקא לן מבחריש ובקציר תשבות קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ופירש בקונטרס כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית וי"ל (דהאי דהכא איצטריך ללמד על חריש שהוא לתוספת כדפירש' לעיל (ד) ועוד כ"ל) דאי מהכא הוה אמינא דהא דנוהג בה מנהג שביעית בשמינית היינו דקדושת שביעית נוהגת בהם לאסירא בסחורה וחייבין בביעור ושאר דיני פירות שביעית אבל לחרוש ולקצור ולעדור אותה תבואה לא הייתי אוסר דדבר התלוי בעבודת הארץ כיון דנפקא שביעית שריא אפילו לצורך פירות שביעית להכי איצטריך ההוא קרא וניחא השתא דדריש מיניה תוספת שביעית דאי לאו הכי מה תוספת שייך בפירות שגדלו בשביעית במאי דאסירי בשמינית:

אלא

רבינו חננאל

משתבא השמש כו' · פירוש תורת המעשרות שנה ראשונה של שבוע מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי ומפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלים · וכן בשנה השניה אבל בשנה שלישית מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי · ותמורת מעשר שני מפריש מעשר עני ונותנו לעניים לפיכך זה הירק שנלקט מקצתו בערב ר"ה וחזר וליקט נכרי מקצתו משתבא השמש והיתה שניה נכנסת לשלישית · מה שליקט ישראל דינו כדין שנה שניה *) מעשר ראשון ומעשר עני כענין הזה פי' גיא דשמעתא כולה מדכתיב שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד · וזהו מעשר ראשון · פרט מעשר שני שאינו נוהג בשנה השלישית ואינן יכולין לומר מעשר שני שהרי הכתוב אומר לעני ולגר אבל מעשר ראשון הקישו הכתוב לנחלה · מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק ולנדרים כדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חודש מיום ליום · ואם פירש לשנה זו אפילו לא נדר אלא ביום כ"ט לאלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה נשלם נדרו · וכיון שנכנס תשרי אפילו יום אחד הותר · ואפילו למאן דלא סבר יום [א'] בשנה חשוב שנה הכא מודה דלצעורי נפשיה קא מיכוין והא אצטער ליה. ואימא ר"ה לנדרים ניסן ומשני הלך אחר לשון בני אדם · ובני אדם אין קורין ר"ה אלא תשרי · תנן בתחלת מעשרות התלתן משתצמח פי' חשוב הוא פרי ואוקימנ' משתצמח לזרעים פי' שאם יזרע יצמח · ופירשוהו בתלמוד א"י כיני מתניתא כדי שתזרע ותצמח · כיצד בודק ר' שמואל בש"ר יונתן נוטל מלא קומצו ומטיל לתוך ספל של מים שקעה לה [רובה] חייבת ואוקימנא ברוב כל פרידה ופרידה כלומר כיון ששקעה יש בה עיקר פרי על כן היא **) בכירה · התבואה והזיתים משיביאו שליש פי' כגון הפרי כשיגמר יש בו משקל ג' סלעים כיון שהביא משקל סלע והתכו חייב במעשר מנ"ל א"ר זירא [בירושלמי שם] עשר תעשר את כל תבואת זרעך כלומר עשר מדבר שאם תזרעהו תעשר ממנו כגון דבר שזורע וצומח פרט לפחות משליש (א') שאינו [נזרע וצומח] . ומפרשינן לה מהאי קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות כלומר כל תבואה שהביאה שליש בשביעית שנאמר בה מקץ שבע שנים במועד וגו' · ***) והיא יכולה להקצר במועד והוא חג הסוכות זו התבואה משנת השמטה נחשבת מאחר שהביאה שליש בשנת השביעית

סא א מיי' פ"א מהל' נטע רבעי הלכה ד סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קכו:

סב ב מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה ד ופ"א מהל' מ"ש הלכה א סמג עשין קלו קמא טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף יט:

סג ג מיי' פ"י מהלכות נדרים הלכה ד סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף ו:

סד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

סה ה מיי' פ"ט מהל' נדרים הלכה א יג סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן ריז סעיף א:

סו ו מיי' פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה ופ"ב מהלכות תרומה הלכה ח והלכה י סמג עשין קלו ולאוין רמח טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף טו:

[נ"ל תניא נמי הכי]

[תוספ' פ"א]

[לעיל י:]

[נדרים ס: וש"נ]

מעשרות פ"א מ"ג

* ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו" (היינו מעשר עני)

נושא
הוכחה דבשנה ש(ל)י' נוהגת מעשר עני במקום מעשר שני (וגם בגיצון למעשר ראשון שהוא ללוי שנוהג בכל שש השנים)

נושא
א' תשרי נחשב ר"ה לנדרים וכגון מי שנדר לאסור משהו "לשנה זו" האיסור יהא עד א' תשרי

נושא/מבנה (דף י"ג:)
מנא לן דקביעת שנה לגבי הברכות תרומות ומעשרות על תבואה וזיתים תלוי בהבאת שליש

מבנה (דף י"ג:)
(מזקק) קושיות
תשובות

---

*) נראה דחסר כאן וצ"ל ומה שליקט הנכרי משתבא השמש דינו כדין שנה שלישית. **) נראה דצ"ל כבודה. ***) נראה דצ"ל והיינו תבואה שהיא יכולה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' משתצמח לזרעים (התבואה והזיתים משיביאו שליש) תא"מ ונ"ב מפרש"י מבואר דלא הוי גרס ליה: (ב) רש"י ד"ה התלתן מין תבלין · נ"ב ובמס' ב"ק דף פא ע"א פרש"י שהוא מין קטנית וצ"ע לדינא למבין שהוא מין תבלין אם הוא בכלל: (ג) תוס' ד"ה התבואה כו' ואית דגרסי הבאושים · נ"ב כיון דגרסי הבאושים למימר דסתם ענבים משיביאו שליש אבל בשאר מין ענבים דהיינו באושים יש לנו שיעור אחר אבל בירושלמי גרס הענבים והבאושים בוא"ו אלמא דתרווייהו שיעורן משיבאישו: (ד) ד"ה מנהג וכו' שהוא לתוספת כדפרישית לעיל · נ"ב פי' דבחריש לא נלמד על תולדה דתורה דלא תימא כגי אסור אחרנייתא לא וכדכתבו התוספות לעיל דף ט' בד"ה שכרי ע"ש וקרא דשנת השמטה לא נלמד על התבואה שהביאה שליש לפני ר"ה שאתה נוהג בו מנהג שביעית א"כ מהכא שמעינן קצירה וקרא דבחריש ובקציר תשבות בעל כרחך כיון דבקציר לא איצטריך לגופיה לקצירה התוספת דמקרא דהכא נפקא לן צריך לומר דהא לומר לך כי היכי דבקצירה אסור הנכנס למ"ש ה"נ בחרישה של ערב שביעית הנכנס לשביעית וזה שכתבו ללמד על חרישה לתוספת:

גליון הש"ס

גמרא ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה · עיין נדרים דף ס ע"ב איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם. ועיין בתשובת מהריב"ל ספר ב' סימן כח: